

ARAPÇA'NIN SEVÂHİLÎ DİLİNİN GELİŞMESİNE KATKISI

Hasan SOYUPEK*

Öz

Bu çalışmada, Arapçanın Sevâhilî diline katkısı ele alınmaktadır. İlk önce Sevâhilî dilinin konuşulduğu bölge ve ülkeler hakkında bilgi verilmektedir. İkinci olarak Sevâhilî dilinin tarihi süreç içindeki gelişimi ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Tarihi süreçteki gelişimine paralel olarak Arapçanın Sevâhilî dili üzerindeki etkileri, hangi yollar ile etkileşimin başladığı ve hangi alanlarda Arapça kelimelerin kullanıldığı geniş olarak incelenmiştir. Daha sonra Sevâhilî dilinden Arapça kelimelerin çıkarılmasına yönelik çalışmalardan bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Swahili, Arapça, Bantu, Dil, Afrika.

The Contribution of the Arabic Language to the Development of the Swahili Language

ABSTRACT

This study deals with the contribution of the Arabic to the evolution of the Swahili language. Firstly, informations are being given about the areas and countries in which the Swahili is being spoken. Then, informations about the development of the Swahili language throughout the historical process are being given. Parallel to its development throughout the historical process, the influences of the Arabic to Swahili, the ways the influences commenced and the areas of usage of Arabic words in Swahili are being examined extensively. Then, studies on determining the Arabic words in Swahili are mentioned.

Key Words: Swahili, Arabic, Bantu, Language, Africa.

* Doç. Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Balâgatı Ana Bilim Dalı.

1- Giriş

Afrika, Arap ve Farisilerle bunların dışındakilerin inşasına iştirak ettiği aklî ve maddî ürünün sonucunda oluşmuş ve orta çağda özellikle Arap¹ müslümanların Doğu Sahile hicret etmesi ile parlak çağını yaşamıştır. Bu hicret edenler, orada İslâmî devletler kurmak suretiyle de yetinmeyip, sahil bölgesi, hatta iç kısımlara kadar İslâmî fikir ve mirası nakletmede katkı sağlamışlardır. Araplar gerek kurulan devletlerde, gerekse İslâmî fikir, dil ve kültürlerini nakletmede aktif rol oynamışlardır.² Sevâhilî ise Bâbülmendep Boğazı'nın güneyinden başlayıp Güney Afrika Cumhuriyetine kadar devam eder. Ayrıca Cibuti, Somali, Kenya, Tanzania, Mozambik, Malavi, Komor Cumhuriyeti (Komor adaları) ülkeleriyle irili ufaklı Lamu, Mombasa, Pemba, Zengibar, Kilve, Pate ve Mafia gibi kıyı adalarını içine alır.³ Bu bölge ile Afrika'da kullanılan dillerin en önemlilerinden biri olan Sevâhilî dili,⁴ Afrika, Avrupa, Amerika ve Asya'da bulunan üniversite ve dil enstitülerinde de okutulmaktadır. Pek çok radyo istasyonlarından uluslararası programların yayımlandığı bu dil, aynı zamanda Unesco teşkilatının bültenlerinde çalışma dili olarak kullanılmaktadır. Böylece bu dil, sadece birliğe teşvikte değil, pek çok Afrika bölgesi için de milli şuru tutuşturmada pay sahibidir.⁵ Çoğu Tanzania'da ve özellikle Zengibar adasında

¹ Tarihçilerin çoğunluğu, Doğu Afrika şehirlerinde deniz yolculuğu yapanların çoğunun Ummanlı Araplar olduğunu zikretmişlerdir. Bu bölgede Ummanlı Arapların sadece Sevâhilî diline değil, aynı zamanda kültür, ekonomik ve günlük hayata güçlü etkileri olmuştur. (*Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.)

² Derek Nurse-Thomas Spear, *The Swahili*, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 1985, s. 3; Abdulaziz Y. Lodhi, "The Language Situation in Africa Today", *Nordic Journal of African Studies* 2(1): 79-86 (1993), s. 79; <http://arabic.alsahid.net>, Erişim Tarihi: 07.08.2016; *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017; Ayrıca bkz. Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, Kahire t.y., IX, 5-7; Kadir Özköse, "Başlangıçtan Günümüze Kadar Afrika'da İslâm ve Tasavvuf", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2001, cilt. III, sayı: 7, s. 157, 158.

³ Seyyid Ahmed Hurayz, *el-Müessirâtu'l-Arabiyye fi's-sekâfeti's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrikâ*, Dâru'l-Cil, Beyrût 1988, 7, 8; Marilyn Meritt-Mohamed H. Abdulaziz, "Swahili as a National Language in East Africa", *To the Educational Resources Information Center (ERIC)*, U.S.S. t.y., s. 6; Hatice Uğur, "Sevâhilî", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, s. 579; "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdi ve'l-hâdir", www.al-hayat.com, Erişim Tarihi: 15.8.2016.

⁴ Abdulaziz Y. Lodhi, "The Language Situation in Africa Today", *Nordic Journal of African Studies* 2(1), 1993, s. 82; "el-Lügatü's-Sevâhilî fi Şarkı Efrîkâ beyne'l-mâdi ve'l-hâdir", Ar.wikipedia.org, Erişim Tarihi, 17.08.2016.

⁵ M. Bâtîbü, "İshâmu'l-lügatîl-Arabiyye ve Tadvîruhâ", *Mecelletün Devriye*, Rajab April 1984, Sene: 2, Sayı: 2, Nisan 1984, s. 39; Abdulaziz Y. Lodhi, *a.g.m.*, s. 87; "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdi ve'l-hâdir", www.al-hayat.com; Kadir Özköse "Batı Afrika'da Tasavvuf Akımlarının Etkisi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III (2003), Sayı: 2, s. 154.

yaşayan üç milyon Sevâhilî halkının ana dili olan Sevâhilî, Kenya, Tanzanya,⁶ Uganda, Demokratik Kongo, Cüzürü'l-Kamer, Zambiyâ, Malâvî, Mozembîk ve Somali gibi devletlerin resmî dili,⁷ miladi yedinci ve sekizinci asırlarda ise yerliler ile Arap tüccarları arasında irtibatı sağlayan Afrika'nın doğu sahilinin dili olmuştur.⁸ Diğer taraftan 50 milyondan fazla Doğu Afrikalının iletişim dili olmakla birlikte⁹ Afrika Birliğinin resmî dili olarak seçilmiş olan İngilizce, Fransızca, Portekizce ve Arapça'ya ek olarak beşinci dildir. Yaklaşık 150 milyon kişi tarafından konuşulan bu dili, 24 milyon kişi birinci derecede ve 18 milyon ise ikinci derecede dil olarak kullanmaktadır. Ayrıca bu dil, Ghana, Benin, Cameroon, Togo ve Afrika'nın diğer Batı bölgelerinin de önemli bir dilidir.¹⁰

Sevâhilî dili Doğu Afrika'daki Bantu dillerinden biri olarak kabul edilmesinin yanında,¹¹ orada yayılması ve konuşanlarının sayısı yönünden de Arapçadan sonra ikinci sırada gelmektedir.¹² Arap yazısı ile yazılı Sevâhilî metinler, hem Arapça yazılmış metinlere hem de Kur'ân-ı Kerîm metinlerine benzemektedir. Çünkü yazarların bir kısmı, bazı kelimelerin telaffuzunda Arap üslubuna yakın olmasına çaba göstermişlerdir.¹³

⁶ Hurayz, *a.g.e.*, 7, 8; Abdulaziz Y. Lodhi, *a.g.m.*, s. 82; Uğur, *a.g.mad*; "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir", *www.alhayat.com.com*, Erişim Tarihi: 15.8.2016.

⁷ Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 2; Evâdî Hâfîz, "el-Lügatü's-sevâhiliyye ve Alâkatühâ bi'l-Arabiyye", *www.ahram.org.eg*, Erişim Tarihi: 10.06.2016; Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 39. "Lügatün Sevâhiliyye", *www.al-hayat.com*, Erişim Tarihi: 16.08.2016; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; "Swahili", *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

⁸ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 3; Sevâhilî, Hausa, "Arap dilleri", *www.southword.net*; "Sevâhilî Dili Hakkında", *www.pdx.edu*, Erişim Tarihi: 10.07.2016.

⁹ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 6; "Sevâhilî Dili Hakkında", *www.pdx.edu*, Erişim Tarihi: 10.07.2016.

¹⁰ Abdulaziz Y. Lodhi, *a.g.m.*, s. 79; "Sevâhilî Dili Hakkında", *www.pdx.edu*, Erişim Tarihi:10.07.2016; "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir", *www.alhayat.com.com*; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; "Swahili", *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; Evâdî Hâfîz, *a.g.m.*, *www.ahram.org.eg*, Erişim Tarihi: 10.06.2016; Kısawahılı, *swahililanguage.stanford.edu*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

¹¹ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 6; Evâdî Hâfîz, *a.g.m.*, <http://www.ahram.org.eg>, Erişim Tarihi: 10.06.2016; <http://arabic.alsahid.net>, Erişim Tarihi: 07.08.2016; A Brief History of the Swahili Language, *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; Kısawahılı, *swahililanguage.stanford.edu*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

¹² Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 39.

¹³ Kevin Donnelly, *Writing and transliterating Swahili in Arabic Script With Andika*, y.y., 2015, s. 2; *Lügatün Sevâhiliyye*, *www.al-hayat.com*, Erişim Tarihi: 16.08.2016.

Sevâhilî dilinin Arapça ile olan bu yakın ilişkisi Doğu Afrika'daki Ummanlı Araplar ile yaptıkları ilişkiden kaynaklanmaktadır.¹⁴ Diğer taraftan dil, Afrika, Mekke, Medine, Dımaşk, Bağdat ve Kahire den gelen âlimler sayesinde gelişmiştir. Bu gelişmeler mihverinde Arapça, Doğu Sahilde bariz bir şekilde ortaya çıkmış ve buralardaki âdet, gelenek ve edebiyata iştirak etmiştir.¹⁵ Ayrıca Doğu Afrika toplumlarında ticari hareketin genişletilmesi ve kolaylaştırılmasında rol oynaması¹⁶ ile birlikte bu durum Sevâhilî kültürüne de yansımıştır.¹⁷

2- Sevâhilî Dili

Afrika'da konuşulan diller arasında Arapça'dan sonra ikinci sırada gelen Sevâhilî dili, kelime olarak Arapça "kıyı" anlamındaki sâhilin çoğulu olan "sevâhil" kelimesinden türetilen "kıyılara mensup, kıyılara ait" anlamındadır.¹⁸ Sevâhilî başlangıçta Doğu Afrika kıyılarının kuzey kesimlerinde, özellikle VIII. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan Zenci, Arap, İran ve Hintliden oluşan melez halka verilen bir isimdir. Batı literatüründe ise "Swâhili" şeklinde kullanılmaktadır.¹⁹ Bu dilin kökeni ve kaynağı ile ilgili olarak farklı teoriler ileri sürülmüş olup, bunlarla ilgili bilgiyi ileride vereceğiz.

Siyasî ve ticarî saiklerle bölgeye hicret eden Arapların Sevâhilîler ile olan ilişkileri Sevâhilî dilinin kullanımının önemini ortaya çıkarmıştır.²⁰ Bununla birlikte dil ve tarihi ilişkiler Sevâhilî dilinin temel ve kalıp olarak Bantu dili olduğunu tekit etmektedir.²¹ Alfabesinde yirmi beşi sessiz, beşi sesli olmak üzere otuz harf bulunan Sevâhilî dilinde diğer Bantu dillerinde olduğu gibi erkeklik ve

¹⁴ Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 2; Lügatün Sevâhiliyye, *www. al-hayat.com*, Erişim Tarihi: 16.08.2016.

¹⁵ *http:arabic.alsahid.net*, Erişim Tarihi: 07.08.2016.

¹⁶ Evâdî Hâfiz, *a.g.m.*, *www.ahram.org.eg*.

¹⁷ Bu kültür; inanç, âdet, lehçe, tarz, edebiyat, sanat, darbı mesel, yiyecek ve günlük davranışların karşımıdır. Bkz. Bernd Hein, *Africain Lingua Francas Munchen*; Hurayz, *a.g.e.*, 86; el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şargı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir, *www. Al-hayat.com*.

¹⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arap*, Dâru'l-Meârif, y.y., t.y., III, 1958.

¹⁹ Hurayz, *a.g.e.*, s. 7,8; Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 579; Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 1; Swahili, *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

²⁰ *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

²¹ Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 39, 42; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 6; Swahili, *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016; Kiswahili, *swahililanguage, stanfort.edu*, Erişim Tarihi: 22.08.2016. Bantu dilinin Kamerun ve Nijeryanın sınırlarından başlayarak Ekvator çizgisinin güneyine düşen Afrika bölgesinin en büyük kısmını kapsayarak iki bin yıl öncesi yayıldığı kanaati hâkimdir. Türetilmiş Bantu dili lehçelerinin sayısının üç yüz elli dil olduğu takdir edilmektedir. (Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 39, 42.)

deşilik kavramları bulunmamaktadır.²² Bu dilin halen beşi daha yaygın olmak üzere on beş farklı lehçesi konuşulmaktadır.²³

Arap göçmenler Doğu sahilinde sezonluk ikamet ettiklerinde, bölgenin halkları ile irtibat kurarlar ve kendileri de “Müdünü’s-sükkâni’s-sâhilîn” anlamında “Bilâdü’s-Sevâhilî” diye adlandırılırdı. İlerleyen zamanlarda zikredilen bu lakap, “es-savâhilî” diye meşhur olmuştur. Yaklaşık altı asır sonra Sevâhilî kelimesi, ticari ve kültürel olarak Arap dünyası ile irtibatı sağlayan Doğu sahilde ikamet edenlerin tamamı için kullanılır olmuştur. Bu ikamet edenlerin çoğunluğu, hem İslâm’a bağlanmışlar hem de Arap yaşam tarzına uyum sağlamışlardır.²⁴

İlk yazım şekli Arap harfleri ile başlayan Sevâhilî dili ²⁵ XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Latin alfabesiyle yazılmaktadır.²⁶

Sevâhilî'nin Afrika'nın en yaygın ikinci dili haline gelmesinin başlıca sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ticaret alanında özellikle gezgin tâcirler tarafından kullanılması.
2. Sömürgecilik döneminde misyonerlerin faaliyetlerine kolaylık sağladığı için bu dili öğrenmeleri ve bilmeyen yerli halkı da öğrenmeye teşvik etmeleri.
3. Sömürgecilerin silahlı kuvvetlerine alınan her yerlinin öğrenmesinin zorunlu kılınması.
4. Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilerek yerli okullarda derslerin Sevâhilî dilinde verilmesi
5. Bağımsızlık hareketleri sırasında Doğu Afrikada millî dil kabul edilerek mânevî bir değer kazanması ve bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra Kenya ile Tanzanya tarafından da resmî dil kabul edilmesidir.²⁷
6. Yabancı kelimeleri kolaylıkla kabul edebilmesi ve bugün bile kabul etmeye devam etmesidir.²⁸

²² Donnelly, *a.g.e.*, s. 4; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 6; Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580; Evâdî Hâfız, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg.

²³ Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 7; Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washinto 1967, s. 6; Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580.

²⁴ Bâtîbü,” *a.g.m.*, s. 39, 42; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 3; “el-lügatü’s-Sevâhiliyye fi Şargı Afrika beynel-mâdî ve’l-hâdir”, www.al-hayat.com, Erişim Tarihi: 16.08.2016; “A Brief History of the Swahili Language”, www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

²⁵ Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 7; Katrina Ranne, “Heavenly Drops The Image of water ın Traditional Islamic Swahili Poetry” *Swahili Forum* 17 (2010), s. 68.

²⁶ Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580.

²⁷ Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580.

²⁸ “Swahili, Hausa, Arap dilleri”, www.southword.net; “Swahili Dili Hakkında”, www.pdx.edu.

İngiliz sömürgesinin Sevâhilî diline önem verip eğitim ve öğretim dili olarak kullanması bölgede Arapçayı zayıflatmıştır.²⁹ Buna paralel olarak sömürgecinin Sevâhilî dilinin yazımında Latin harflerinin kullanılması yönünde sarf ettikleri çabanın sonucunda Doğu Afrika sakinleri, Arap harfleri ile Sevâhilî dilinin yazımını sürdürememişlerdir.³⁰

Yapı itibariyle diğer Bantu dili gibi bitişik olan, melezliği daha çok kelime hazinesindeki birkaç yabancı dile ait kelimelerin çokluğundan anlaşılan Sevâhilî dili, Arapça, Farsça ve Hintçe'nin yanı sıra sömürgecilik döneminde Portekizce ve İngilizce'den de kelimeler almıştır.³¹ Bu diller içerisinde Arapçanın payı daha büyük olmuştur.³²

Bütün bu gelişmelere rağmen Arapça'nın Sevâhilî diline etkisi önemli bir yer teşkil etmektedir. Arapça ile Sevâhilî dili arasındaki ilişkinin sağlam ve köklerinin derin olması karşılıklı etkilere yol açmıştır. Belki de bu etki, dilin düzenlenmesinde daha çok tesirli olmuştur. Hatta bu etki nedeniyle kendisindeki Bantu dilinin kurallarını Arapçanın etkisi altında değiştirmiştir.³³

3- Arapçanın Sevâhilî Dilinin Gelişmesine Katkısı

Sevâhilî dilinin gelişmesi ve günümüze kadar hâlâ gücünü koruması Arapça ile olan güçlü irtibatı sayesinde olmuştur.³⁴ Bu güçlü irtibattan dolayı bazıları Sevâhilî dilinin aslının Arapça olduğu ve ondan doğduğuna, diğer bazıları da Arapça ile Bantu dilinin karışımı olduğuna inanmaktadır. Ancak burada Sevâhilî dilinin Arapçadan doğmadığı gerçeğini belirtmek gerekir. Nitekim dilciler de dillerin karışımı ile yeni bir dilin doğmasının imkansız olduğunu teyit etmektedirler. Her ne kadar Sevâhilî dili Arapçadan doğmamış olsa da, büyük oranda Arapça etkisini taşıdığı söylenmektedir. Aslının Arapça olduğunu ileri sürenler arasında ise Sevâhilî dilinde Kur'ân-ı Kerim'in tefsirini yapan Afrika kökenli Abdullah Sâlih el-Fârisî ile Ali Muhsin el-Bervânî zikredilmektedir. Bunlar Sevâhilî dilin aslının Bantu dili olduğunu kesinlikle kabul etmemektedirler.³⁵

²⁹ Evâdî Hâfiz, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg, Erişim Tarihi: 18.08.2016.

³⁰ Evâdî Hâfiz, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg.

³¹ Uğur, *a.g.m.*, XXXVI, 580; Evâdî, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg; Swahili, www.omniglot.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

³² Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10; Evâdî, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg.

³³ Hurayz, *a.g.e.*, s. 103, 104; Nurse- Spear, *a.g.e.*, s. 6; A Brief History of the Swahili Language, www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

³⁴ Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 39, 40; Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10; <http://arabic.alsahid.net>, Erişim Tarihi: 07.08.2016.

³⁵ *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

Sevâhilîlerin İslâm'ı kabul edip onun emirlerine boyun eğmeleri sonucunda onlara dinî nasihatlar Arapça ile verilmiştir. Dolayısıyla onlar için Arapça öğrenme zarureti ortaya çıkmış ve ilerleyen zamanlarda da âdet ve kültürlerinden etkilenmişlerdir.³⁶ Buna paralel olarak Sevâhilî dili de pek çok Kur'ânî kelimelere kucak açmıştır.³⁷ Böylece Araplar, Sevâhilî dilinin kıta içerisinde ve Doğu sahilinde yayılmasında önemli rol oynamışlardır.³⁸

Doğu Afrika'da Arap harfinin tarihinin Roma harfinden eski olduğunu görmekteyiz. Pek çok Arap hattı ve el yazmaları, Doğu Afrika sahilinin çeşitli bölgelerinde hâlâ mevcut olduğu gibi, buralarda Sevâhilîlerin kullandığı meşhur İslâmî Arapça kasidelerin varlığı da bilinmektedir.³⁹

Arapça kelimelerin Sevâhilî diline giriş üslubunu anlamak için Sevâhilîler ile Arapça konuşanların arasındaki irtibatın alanlarını belirlemek ve öncelikli olarak iki gurup arasında sağlanan irtibatın metodu üzerinde durmak gerekir. Her şeyden önce bu irtibat alanlarının çok ve çeşitli olduğunu belirtmek gerekir. Bunların hepsini açıklamak bir makale çalışması çerçevesinde zor ve uzun olacağı için bazılarını seçmek durumundayız. Ticari alan bunlardan bir tanesidir. Şüphesiz ki Araplar, en eski zamanlardan bu yana tüccar olarak Afrika'ya gelmişler ve bu alanda ciddi rolleri olmuştur. Çünkü onlar yanlarında ticaret mallarıyla birlikte fikirler! ve bu fikirleri yorumladıkları kelimeleri taşıyarak kabileler yardımı ile Afrika'yı baştanbaşa dolaşmışlardır. Örneğin şeyh Saîd b. Sultân döneminde ticaret, kıtanın iç kısımlarına kadar aktif ve canlı bir şekilde gerçekleşmiştir.⁴⁰

Kaynaklarda ilk olarak Arap tacirlerinin Afrika kıyılarına yerleşerek yerli kadınlarla evlendiklerinden bahsedilmektedir. Bu melez halk, kesin olmamakla birlikte, VII. yüzyılın sonlarında önceleri Kuzeydoğu Afrika sahillerine gelmeye başlamış ve daha sonraları da güneye doğru yerleşmişlerdir.⁴¹ Diğer taraftan Araplar'ın idâre ve kültürel olarak köklü varlığı Doğu sahili boyunca sürmüştür. Hatta bu varlık kıtanın bazı iç bölgelerinde de kendini hissettirmiştir.⁴²

³⁶ *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

³⁷ Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 5; Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10; *www.paldf.net*, Erişim Tarihi: 07.08.2016.

³⁸ Hurayz, *a.g.e.*, 86; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 5; Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 9.

³⁹ Hurayz, *a.g.e.*, s. 94; Justus Strandes, *The Portugese in East Afrika, East African Literature*, Burea 1961, s. 72; Marilyn Meritt-Mohamed H. Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 9; Swahili, *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

⁴⁰ Hurayz, *a.g.e.*, 89.

⁴¹ Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 579, 580; Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 10, 11.

⁴² Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 45, 46.

Sevâhilî dilinin kaynağı ve Arapça ile olan ilişkisi hakkında pekçok görüş mevcuttur. Bu görüşlerden en önemlilerini şu şekilde zikredebiliriz:

1-Sevâhilî dili en basit şekillerde Arapçadan doğmuştur. Bu dil, göçmen ve ilk Arap tüccarlarının Afrika'nın Doğu sakinleri ile ticari ilişkilerine başlamaları sebebiyle gelişmeye başlamıştır. Bu, S. Fuller (ö.1967) gibi bilginlerin desteklediği bir görüştür.⁴³

2- Sevâhilî dili Afrika kökenli dillerden İntevî ile karışmış ve de gelişmiştir. Bu dil Doğu sahilde yer alan Lamu, Pate, Mombasa, Zanzibar, Wiluva ve Sofala gibi şehirlerdeki Araplar ile Afrikalılar arasındaki ticari ilişki ve temasları kolaylaştıran müşterek bir dil olmuştur. Bu, B. Krum, E. Polome, I. Johson ve R. Ruesch gibi bilginlerin katıldığı bir görüştür.⁴⁴

3- Sevâhilî dilinin gelişmesi, özellikle Zanzibar ve diğer sahil bölgelerinde Araplar ile dünürlük, akrabalık ve temaslara gerçekleşmiştir. Bu görüşe göre; Sevâhilî mahalli lehçelerin Arapça ile temaslarnın sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu, C. H. Stigand (ö. 1915) ve G. W. Brommfield (ö. 1931) gibi bilginlerin desteklediği bir görüştür.⁴⁵

4- Sevâhilî, Bântevî Afrika dilidir. Kenyadaki es-Sebâkî vadisinin alçak kesimlerinde kullanılmaktadır. Sonra bu dili konuşanlar, Doğu sahilindeki diğer yerlere göç etmişler ve bu dili Arap tüccarlar ile ticari işlerinde kullanmışlardır. Bu ise W. H. Whiteley (1969), T. Hennenbusch (ö. 1975), D. Nurse (ö. 1981) ve S. Chiragdin (ö. 1971) gibi bilginlerin ittifak ettiği bir görüştür.⁴⁶

Şüphesiz bu teoriler arasındaki ortak payda, Sevâhilî dilinin gelişmesinin Doğu sahile sınır komşusu Afrikalılar ile tüccar ve Arap göçmenler arasındaki mevcut temaslarnın sonucunda gerçekleştiği hususunda ittifak edilmesidir.⁴⁷

⁴³ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10.

⁴⁴ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10.

⁴⁵ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10, 11.

⁴⁶ Bkz. Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 11, 12.

⁴⁷ Bu dilin ortaya çıkışı, Doğu Afrika sahilinde yedinci ve sekizinci asırlarda Arap tüccarların yerliler ile olan irtibatı ile gerçekleşmiştir. (Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 10; Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 10; www.alhayat.com.com; *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.) Bu irtibat, Sevâhilî dilinin kaide ve kurallarına özellikle de sözlüğüne ve bazı terkiplerine yansımış (Hurayz, *a.g.e.*, s. 86; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 9.) ve ayrıca Sevâhilî'ye bölgesine ilk gelen Arap göçmenler tarafından kullanılmıştır. (Muhammed Hasan Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 141; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 6; Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 7; "A Brief History of the Swahili Language", www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016; Nurse- Spear, *a.g.m.*, Pennsylvania, 1985, s. 3.) Bâtîbü, *a.g.m.*, s. 39, 40, 41; Edgar C. Polome, *a.g.e.*, s. 13.

Bu görüşlerin tamamı, bize bu dilin oluşturulmasındaki Arap unsurunun önemi hakkında bir fikir vermekle birlikte⁴⁸ Sevâhilî dilinin oluşumunun Arap ve Afrika unsurlarının etkileşiminin sonucunda gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca Sevâhilî diline Arapların ciddi katkı sağladığı açık ve net olarak gözükmektedir.⁴⁹

Zikrettiğimiz bu görüşlerin dışında Sevâhilî dilini konuşanların Arap asıllı olduğu şeklinde görüş belirtenler olmuştur. Bunun anlamı Arapçanın Doğu Afrikada yayılmadığı anlamında değildir. Bilakis Arapça, farklı bölgelerde oturanlar arasında yayılmış⁵⁰ ve Sevâhilî dilinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu ise yönetim ve ticarete Arapların oynadığı rol sayesinde gerçekleşmiştir.⁵¹

Sevâhilî dili zaman içerisinde geniş yeni kullanım alanları kazanmış ve hatta güneyde Mozambik'e kadar Doğu sahili boyunca ve kıtanın iç kısmına doğru yayılmıştır. 1860-1890 tarihleri arasında da ortak konuşulan dil olarak ticaret, mahkeme, eğitim-öğretim, yönetim ve edebiyat gibi çeşitli alanlarda kullanılır hale gelerek gelişmeyi sürdürmüştür.⁵²

On sekizinci yüzyılda Arap harfleri ile yazılmış ve yaklaşık on beş tanede lehçesi olan⁵³ Sevâhilî gramerinde Bantu dili ile Arapça etkisi gözükmesi⁵⁴ ile birlikte Bantu dili kökenli olanların dışındaki kelimelerin tamamının Arapça olduğunu⁵⁵ iddia edenler olmuştur.⁵⁶

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Afrika Arap Sultanlığı yahut Doğu ve Orta Afrika olarak adlandırılan imparatorluk, saray dili mesabesinde olan Arapçanın yanında Sevâhilî diline de yer vermiş ve ayrıca bölge halkı da

⁴⁸ Bkz. Hurayz, *a.g.e.*, 86, 87; Bernd Hein, *Africain Lingua Francas Munchen*; Hurayz, *el-Müessirâtü'l-Arabiyye fi's-ekâfeti'i-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrikâ, Dâru'l-Cil*, Beyrüt 1988, 86.)

⁴⁹ Hurayz, *a.g.e.*, 87.

⁵⁰ Hurayz, *a.g.e.*, s. 87, 88; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 3.

⁵¹ Hurayz, *a.g.e.*, s. 86.

⁵² Hurayz, *a.g.e.*, 87.

⁵³ Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967, s. 18; el-Vâhâdîmü dili, Sevâhilî dilinin lehçelerindedir. Bu lehçe, Mweniwzide ki köylerin sakinlerinin bir lehçesidir. Bu lehçenin bazı açıklamaları Arapça ile tedvin edilmiştir. (Bkz. Sevâhilî Dili, www.britannica.com.)

⁵⁴ Bkz. Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 8-10; Muhammed Hasan Abdulazîz, "Fî ta'lîmi'l-luğati'l-Arabiyye ligayri'n-nâtûkin bihâ", *es-Sicullu'l-ilmî ligayri'n-nâtûkin bihâ*, cüz: 3, Riyad 1980, s.144, 145.

⁵⁵ Sâlih Mahrûs Muhammed, "el-Lüğatü's-sevâhiliyye", www.alhayat.com, Erişim Tarihi:06.07.2016; Sevâhilî Dili Hakkında, www.pdx.edu; Sevâhilî Dili, www.britannica.com.

⁵⁶ Edgar C. Polome, *a.g.m.*, s. 15; Sevâhilî Dili, www.britannica.com.

İslâm'ı kabul etmiştir.⁵⁷ Sevâhilî dilinin de sahilde oturan kabileler arasında İslâm ve İslâm kültürünün yayılmasında büyük bir etkisi olmuştur.⁵⁸ Aynı şekilde Sevâhilî dilinin yerliler arasında yayılmasında da sahilde oturan kabileler arasında yayılan Arapça ile birlikte İslâm kültürü büyük bir katkı sağlamıştır.⁵⁹ Bu katkı nedeniyle Sevâhilî kültürü, İslâm inancını aksettirmektedir.⁶⁰

On dokuzuncu asrın ortalarına kadar Arap harfleri ile okunmuş olan bu dil⁶¹, Arapça kelimelerin yer aldığı Bantu harfleri ile okunmaya başlanmış,⁶² daha sonraları ve şu ana kadar da Latin harfleri ile yazılmaktadır.⁶³

Sevâhilî dilindeki isimlerin % 65, fiillerin % 70 ve sıfatların % 95'i Arapçadır. Kısacası Sevâhilî dili kaidelerininin Bantu dilinden, kelime ve fiillerin ise Arapçadan alınmış olduğunu söyleyebiliriz.⁶⁴

Bütün bu gelişmeler Sevâhilî dilinin Arapçanın özelliklerinden büyük bir kısmını benimsemesine ve dolayısıyla etkilenmesine yol açmıştır. Arapça'nın Sevâhilî diline nüfuz etmesi üç alanda ortaya çıkmaktadır:

1- Kelimeler: Arapça, Sevâhilî dilini zenginleştirmede daha çok pay sahibi olmuştur. Çünkü Sevâhilî kelimelerinin toplamından % 35'nin Arapça asıllı olduğu ifade edilmektedir. Bu ödünç almaların büyük bir kısmı aşağıdaki alanlarda kümelenmektedir⁶⁵:

a-Din: Dini alan Sevâhilî'ye aktarılan Arapça kelimelerden en büyük kısmını tekeline almıştır. İslâmî fetih vasıtasıyla bu kelimeler, Afrika kıtasının

⁵⁷ Hurayz, *a.g.e.*, 88, 89; *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

⁵⁸ *www.alhayat.com*.

⁵⁹ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 15.

⁶⁰ Sâlih Mahrûs Muhammed, *a.g.m.*, *www.alhayat.com*, Erişim Tarihi: 06.07.2016, Sevâhilî halkı istisnasız İslâmî benimsemişlerdir. Mezhep olarak ise Şâfi mezhebini tercih etmişlerdir. Sevâhilî kültürü İslâm inancını yansıtmaktadır. Özellikle şahıs, âdet, kıyafet bina sanat, edebiyat ve darbi mesellerde bu yansıma gözükmektedir. (Bkz. el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdi ve'l-hâdir, *www.al-hayat.com*. 16.08.2016.)

⁶¹ Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 15; *Sevâhilî Dili Hakkında, Sevâhilî Dili*, *www.britannica.com.*, Erişim Tarihi: 10.07.2016. Arap harflerinin kullanılma sebebi ise İslâm kültürünün Sevâhilî halkı üzerinde bıraktığı etkiden kaynaklanmaktadır. (Bkz. Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 8-10; Muhammed Hasan Abdulazîz, "Fî ta'lîmi'l-lügati'l-Arabiyye ligayri'n-nâtûkîn bihâ", *es-Sicullu'l-ilmî ligayri'n-nâtûkîn bihâ*, cüz: 3, Riyad 1980, s. 144, 145.)

⁶² Sâlih Mahrûs Muhammed, *a.g.m.*, *www.alhayat.com*, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

⁶³ Sâlih Mahrûs Muhammed, *a.g.m.*, *www.alhayat.com*, Erişim Tarihi: 18.08.2016.

⁶⁴ Muhammed Hasan Abdulazîz, "Fî ta'lîmi'l-lügati'l-Arabiyye ligayri'n-nâtûkîn bihâ", *es-Sicullu'l-ilmî ligayri'n-nâtûkîn bihâ*, cüz: 3, Riyad 1980, s. 141; Edgar C. Polome, *a.g.e.*, s. 18.

⁶⁵ Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 45, 46; Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.m.*, s. 144, 145; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; A Brief History of the Swahili Language, *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

Doğu sahilinde dînî farzları eda etmede kullanılan lafızlardan bir gruba dayanmıştır. Böylece kelimeler aşağıdaki şekillerde ortaya çıkmıştır:

صدق (تضحية) - صالي (صلى) - توبو (تاب) - توبا (توبة) - حروما (شفقة) - رحومو (رحمة) vs. Ancak bu vs. ديني (دين) - صالا (صلاة) - إمانى (إيمان) - عودو (عبادة) - زاكا (زكاة) - örneklerden bazı kelimelerin Bantu diline özgü telaffuza uyum sağlamak için değiştiği ortaya çıkmaktadır. Sevâhilîde müslümanlar namaz vakitlerinin tamamına uyduğu bilinmektedir. Örneğin; الفاجيري kelimesi الفجر anlamındadır. العصرى kelimesi vs. de böyledir. Cuma gününden başlayarak haftanın günlerine göre de durum böyledir. Şöyle ki; الجمعة) - لوماموزي (السبت) - لوماييلي (الأحد) - لوماتاتو (الاثنين) - لومان (الثلاثاء) - لوماتانو (الأربعاء) - الخميس) (الخميس) görüldüğü üzere bu kelimeler Arapça kelimelerden alınmıştır. Batı, vakit belirlemede Güneş sistemini esas almasına rağmen, Sevâhilî dilini konuşanların çoğu hâlâ (رمضان) ayı seçiminde kamerî sistemine tutunmaktadırlar. Üç aylar şu şekillerde okunur⁶⁶: شهر مفنغوموزي - شهر مفنغوبيلي - شهر نمفغوتاتو - شهر مفنغوناني - شهر مفنغوتيسا - شهر رجبو - شهر شعباني

b-Ev ve Aile Hayatı: Arapça kelimelerin aile hayatı ve ev işlerinde çok sık kullanıldığı görülmektedir. Bu alanlarda Arapça asıllı evin müstemilatı ve teşhizatını gösteren birçok lafızlar vardır. Örneğin: ساقافو - برزا (شرفة) - عرفا (منزل) gibi. Ayrıca mutfak ve baharat alanlarında Arapça kelimeler kullanıldığı görülmektedir. Kişinin aile ile ilişkilerini nitelendirmede de durum böyledir. Örneğin: عامي - ابن (العم أو العمة أو بنتي (بنت) - رفيقي (صديق) - عادني (عدو) - باقولي⁶⁷: (وعاء) سوفوريا (قدر) - صاحاني (صحن) - سينيا (صينية) - بلوم (طاس)

c- Sosyal Hayat: Sosyal ilişkiler, özellikle kültür, kazanç, âdet ve ekonomi alanları Arap asıllı kelimeler ile doludur. Örneğin:

ماهاني (مهر) - أدابو (لباقة) - أمالي (قرابة) سائدا (كفن) - توظي (وضوء) - بركا (بركة) - راتيبو (رتب) - باظيري (بدر) - زوادي (مكافأة, هدية) - روزوقو (رزق)

d- Ticari alan: Doğu sahilde oturanlar ile Araplar arasında ortaya çıkan ilişkiler başlangıçta ticari ilişkilere dayanıyordu. Bu da Sevâhilî dilinin Arapça asıllı pek çok ticari istilahlara dayanmasına yol açmıştır. Örneğin sayısal sıra, Sevâhilî dilinin aldığı Arapça asıllı kelimeler arasında zikredilmektedir.⁶⁸ Bunlar;

⁶⁶ Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, 6; Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.m.*, s. 144, 145; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

⁶⁷ Bkz. Bâtîbû, *a.g.e.*, s. 45, 46; Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.e.*, s. 144, 145; Nurse-Spear, *a.g.e.*, 5, s. 6; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

⁶⁸ Bkz. Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.m.*, s. 144, 145; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; "A Brief History of the Swahili Language", *www.glcom.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

gibi kelimelerdir. سبتا (سبعة) - سابا (سبعة) - ايداشرا (أحد عشر) - ثيناشرا (إثنا عشر) إشريني (عشرون) - ثلاثيني (ثلاثون) - أروبايني (أربعون) - خمسيني (خمسون) - ستيني (ستون) - سبيني (سبعون) - ثمانيني (ثمانون) - gibi sayılardır. Satma ve satın alma gibi kelimelerin durumunda böyledir. Bu alanda şu kelimeleri zikredebiliriz⁶⁹:

- منادي (بيع بالمزاد العلني) - فايدا (ربح) - خسارا (خسارة) - ندرا (نادر) - ريهاني - رهن - بيع (ثمن) رخيصي - (بخس رخيص) - غالي (غال)

e- İdare: Arap hükümdarlar Umman'da Zencebar'dan başlayarak Afrika'nın Doğu sahili bölgelerinde nüfuzlarını yaymışlardır. Bu da Sevâhilî dilinin Arapçadan idarî ve siyasî pek çok kelimeleri almasına neden olmuştur. Bunlar;

عقيدة (الحاكم البلدي) - ليوالي (زعيم) - دجامي (شيخ القرية) - ديواني (مستشار بلدي) - ماشاوي (مشاروات) - شريعا (تشريع) - محاكما (محكمة) - حكيم (قاضي) - طايفا (أمة) - سياسا (سياسة) gibi kelimelerdir.⁷⁰

f- Sesler⁷¹: Arapça kelimelere ek olarak bazı Arapça sesler, Sevâhilî dilini kolaylaştırmıştır. Dost ve arkadaş anlamındaki kelimenin ilk sesi olan ر harfinin telaffuzu bunlardandır.⁷² Örneğin; (خفل) - كرمو (أشفق) - رحيمو (هنا) - راحا (صديق) - رقيق (صديق) gibi kelimelerde gözükmektedir.⁷³

Sevâhilî dilinin Arapça'dan aldığı. ث - ن - غ gibi harfler vardır. Bunları gibi kelimelerinde buluruz. Arapça harflerinin geriye kalanları ise yaygın seslerle birlikte şekillendirilir. Böylece Arapça (خ) harfî, bölgede Sevâhilî ve Arapça ortaya çıkmadan önce Bantu dilinin lehçelerinin çoğunda kullanımı olan «(harfî ile değiştirilir. Bunlar هباري (خبر نبأ) - هاني (سعادة) - هباري (خبر نبأ) gibi kelimeler de ortaya çıkmıştır. Yine هق harfî'ye dönüştürülür. Bu dönüşüm (وقت) وكتي (وقت) وكتي (وقت) gibi kelimelerinde görülmektedir. Ancak Sevâhilî dilini konuşanların pek çoğu, Arapça asıllı kelimeleri özellikle namaz ve özel

⁶⁹ Bkz: "A Brief History of the Swahili Language", www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016; Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.e.*, s. 144, 145; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6.

⁷⁰ Bkz. Bâtîbü, *a.g.m.*, s. 45, 46; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; Kevin Donnelly, *Writing and transliterating Swahili in Arabic Script With Andika*, y.y., 2015, s. 10,11.

⁷¹ Sesin tanımı: et-Tehâvî'nin aktarımına göre, ses (savt çoğu: asvât) havanın dalgalanması anlamındadır. Son dönem araştırmacılarından bazıları şöyle tanımlar: Ses kaynağı canlı veya cansız olup, kendisinde düzenli ve devamlı titreşim bulunan iştimize ait tesirdir. Arap dilinde kısa seslileri gösteren müstakil harfler yoktur. Sami dillerinden Arapça'ya intikal eden alfabe sessizler üzerine kuruludur. Kısa seslileri gösteren işaretler ise sessizlere göre yenidir. (Bkz. Bulut, Ahmet, *Arap Dili Araştırmaları I*, Alfa Basım Yayım, Bursa 2000, s. 5, 6.)

⁷² Harf tabirini teleffuz anlamında kullanmak mümkün olduğu gibi, seslerin yazılı rumuzları tarzında da kullanılabilir. Ayrıca lafzı meydana getiren şeye'de harf denir. (Bkz. Bulut, Ahmet, *Arap Dili Araştırmaları I*, Alfa Basım Yayım, Bursa 2000, s. 7.)

⁷³ Bkz. Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 10,11; Bâtîbü, *a.g.m.*, s. 45, 46; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6.

üslup gerektiren diyaloglarla ilgili olanları kullandıklarında, genellikle Arapça lafzını ezberlemektedirler.⁷⁴

Sevâhilî kelimelerinin omurgasında gelen sesleri dikkatle incelendiği zaman, her birini ağzın ön kısmından sakın olarak telaffuz edilen olarak görülmektedir. Diğer Bantu dillerine göre de durum böyledir. Ağzın arka kısmına bağımlı seslere gelince onlar; ق - ع - ح - ق harfleridir. Arapça asıllı olan bu harfler Sevâhilî diline nakledilir. Ayrıca Sevâhilîde diğer ذ - غ gibi Arapça sesler de vardır. Bunların Bantu dillerinde yaygınlığı azdır.⁷⁵

g. Nahiv kurallar: Sevâhilî dili, Arap nahvinden pek çok temel kural almıştır. Bu kuralların çoğunluğu bağlaç, hal ve zarflarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

ايهي (حتى) - سابابو (لأن) - واكاتي (عندما) - كبال (قبل) - بعدا (بعد) - كريبويا (قرب) vs. gibi olanlardır. Bunlar Arapçadan direkt olarak aktarılmıştır. Ayrıca durum sifata göre de böyledir. Buna örnek olarak

تياري (جاهز) - بور (جودة) - موهيمو (أساسي) vs. kelimelerini zikredebiliriz. Bantu dilinde sıfat yapısının başlarda gelmesine rağmen Sevâhilî dilinde bu kelimeler başta gelmez.⁷⁶

h. Edebî Çalışmalar: Arapça, Sevâhilî diline paralel olarak edebiyatının gelişmesine de katkı sağlayan en önemli dillerdendir. Yani edebiyatını açık ve net bir şekilde etkilemiş ve ayrıca edebî alanda yazılan eserlerin çoğunluğu, Arapça imla kurallarına ve üslubuna uymaktadır. Ayrıca şiirde beyitlerin nazmı Arap aruzunun bazı unsurlarına uymakla⁷⁷ birlikte şairleri Arap üslubundan etkilenmişler ve bu etki günümüze kadar sürmüştür. Şiirin konuları ise İslâmî ruhu ve kalıbı taşımış ve Arapça şiirin pek çok vezinlerini kullanmıştır.⁷⁸

⁷⁴ Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 45, 46; Nurse-Spear, *a.g.m.*, s. 6; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 10,11.

⁷⁵ Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 46-49. Ayrıca bu konuda bkz. *Ar.wikipedia.org*.

⁷⁶ Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 45, 46; Hurayz, *a.g.e.*, s. 102, 103. Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 10,11. Ayrıca aşağıdaki kelimeler, kullanıldığı alanları net olarak açıklamaktadır: Aibu: عيب - Akili: عقل - Akram: احترام أو احترام - Ashiki: عاشق - Hatia: كتاب - Kitabu: جلال - Jalili: جبار - Jabari: حج - Hiji: هبة - Hiba: حكاية - Hikaya: خطينة - Mohakma: محكمة - Hekima: حكمة - İnjili: انجيل - Haki: حق - Neema: نعمة - Dhambi: ذنب (Bkz. Seyyid Ahmed Hurayz, *el-Müessirâtü'l-Arabiyye fi's-ekâfeti'i-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrikâ, Dâru'l-Cil, Beyrût 1988, 91; Kevin Donnelly, Writing and transliterating Swahili in Arabic Script With Andika, y.y., 2015, s. 19-23; A Brief History of the Swahili Language, www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.*)

⁷⁷ Bkz. Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 10,11; Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 45, 46; *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6. Ayrıca bkz. Kazan, Ramazan, "El-Kalkaşandî'nin Subhu'l-A'sâ Adlı Eseri ve Edebî Özellikleri", *Nüşha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2003, cilt. III, sayı: 8, s. 110.

⁷⁸ *Vatan gazetesi* (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

Her ne kadar Sevâhilî dilinin % 35'i Arapça kökenden türemiş olsa da, Bantû dili temel kelime ve şekiller yönünden Sevâhilî dilinin omurgasını oluşturmaktadır. Bu durum Sevâhilî dil yapısının nahvî terkip ve ses düzeni yönünden Bantû ailesine mensup olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Sevâhilî dilinin temel kelimeleri de Bantû üslubuna adapte olmuştur. Bu temel kelimeler, dünya dillerinin her birindeki kavramlar gibidir. Bunlar kültür olgusuna bağlı yahut belirli anlamlarda hapsedilmiş kelimeler değildir. Ayrıca bu kelimeler, diğer dillerde daha fazla tedavülde olan kelimeler grubundandır. Örneğin; Sevâhilî dilinde insan bedeni ile ilgili vücuda ilişkin Arapça kelimeler şu şekilde yer almaktadır:

الرأس - اليد - الرَّجُل - الشعر - الفهم - العين - الكبد - المعدة vs. gibi. Yine basit sayılara ilişkin olanlar ise واحد- اثنان- ثلاثة- اربعة- خمسة şeklidir. Ayrıca bu kelimeler, doğal unsurlar olarak adlandırılır. Nitekim المطر- الريح- السماء- السحاب- القمر- الشمس- طویل- قصير- صغیر- كبير- خفيف- ثقيل- أبيض- أسود gibi sıfat ile ilgili kelimeler de doğal unsurlardandır. Dillerin tamamında olduğu gibi sıfat ile ilgili kelimeler, Sevâhilî dilinde kullanılmaktadır.⁷⁹

Sevâhilî dili, 19. asrın ortalarına kadar Avrupalılarda latin harfleri ile Araplarda ise Kur'ân âyetleri başta olmak üzere Arap harfleri ile yazılır ve okunur olmuştur. Sevâhilî dilinde daha önce zikrettiğimiz kelimelerin dışında yer alan Arapça kelimeler şunlardır:⁸⁰

Savâhilî dili	Arapça
Sahihi	صحيح
Biashara	محكمة
Hakimu	لحاكما
Waraka	ورقة
İla	إلا
Kama	كما
Hata	حتى
Wala	ولا
Lakini	لكن
Bila	بلا ⁸¹

⁷⁹ Bkz. Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 46-49; Muhammed Hasan Abdulazîz, *a.g.m.*, s. 144, 145. Sevâhilî dilinde isimler şu şekilde oluşmaktadır: (كيتو (شيئ) Ki-tu- (طفل) M-toto gibi. - فيتو (أشياء) Vi-tu - (أطفال) Wa-toto gibi. Birincisi müfred diye adlandırılır. İkincisi ise cemi sigası olarak kastedilir. (Bâtîbû, *a.g.m.*, s. 46-49; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 20-24.)

⁸⁰ Bkz. Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 13; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 15; Hurayz, *a.g.e.*, s. 102, 103; "A Brief History of the Swahili Language", www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

⁸¹ Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 13; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6; Evâdî Hâfîz, *a.g.m.*, www.ahram.org.eg, Erişim Tarihi: 18.08.2016; www.paldf.net, Erişim Tarihi: 07.08.2016.

Şeyh Saîd b. Sultân, Ummanlı tüccarlardan seçkin bir gurubu Zencebâr'a kadar kendisine eşlik etmeye teşvik etmiştir. Ayrıca Doğu Afrika ve ortalarını kapsayan aktif ticari harekete vesile olması için onların seyahatlerini artırmaya teşvik etmenin yanında masraflarını da karşılamıştır.⁸² Bu ticârî hareketlilik ve ticaretle ilgili Arapça kelimelerden pek çoğunun Sevâhilî diline girmesine neden olmuştur.⁸³

Karşılıklı ticaret yolu ile Sevâhilî diline giren ve aynı anlamda kullanılan Arapça kelimelere ek olarak ilave anlamlar vermek için bazı Arapça kelimelerin sigaları da yinelenmiştir. Sevâhilîler "utajiri" kelimesini (تجارة) anlamında kullanmalarına rağmen, bu kullanım Sevâhilî'nin bazı bölgelerinde yaygın değildir. (تجارة) anlamındaki (Biashara) kelimesi ise revaçta ve kullanımdadır. Bu kelime aynı zamanda Arapça olan (بيع - شراء) kelimelerini de içine almaktadır. Gerçekte bu iki kelime ticari işlemde yapılan şeyleri temsil etmektedir.⁸⁴

Ticari alanda Araplar ile Sevâhilîler arasında temas ve işbirliklerinin olması, Arapça kelimelerin tamamının Sevâhilî diline bu yollarla girdiği anlamına gelmez. Ticari iş birliğinin yanında karşılıklı konuşmak ve temas kurmak yolu ile de girmiştir. Afrika ve Arap ülkesinde te'lif edilmiş olan pek çok Arapça kitap ve sözlükler Sevâhilî dilinin zenginleştirilmesinde önemli rol oynamış ve hâlâ da rol oynamaya devam etmektedir.⁸⁵

Diller sözlüklerini iki önemli yolla zenginleştirirler. Bunlardan ilki diğer dillerden ödünç alma, diğeri ise medenî gelişimlere eşlik edebilmek için eski kelimelerin kullanım dairelerini genişletmektir. Sevâhilî dili, Arapçadan pek çok kelimeleri ödünç almış ve bazılarını da aynı anlamlarda kullanmıştır. Bazı kelimelerde ise aslî anlam ile yeni anlam arasındaki fark anormal olarak ortaya çıkar. Sanki ikisinin arasında hiç bir fark yok gibidir. Bununla ilgili şu örneği verebiliriz⁸⁶:

Abiria: Sevâhilî dilinde "abiri" Arapçada يعبر fiilindedir. Bazen - عابر - Eaber anlamındadır. Fakat bu kelime çoğu kez مسافرين anlamında kullanılmaktadır.⁸⁷

⁸² Hurayz, *a.g.e.*, s. 89.

⁸³ Arapçadan Sevâhilî diline giren kelimelerden önceki aktardığımız ek olarak şu kelimeleri de zikredebiliriz: Duka: دكان - Mtajiri: تاجر وكذلك تعني الرجل الثرى - Mali: تجارة - Ghali: غالي - Soko: سوق - Rahisi: رخيص (Bkz. Hurayz, *a.g.e.*, s. 90; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 20-23.)

⁸⁴ Hurayz, *a.g.e.*, s. 90; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 20-23.

⁸⁵ Hurayz, *a.g.e.*, 91.

⁸⁶ Meritt- Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 16; Hurayz, *a.g.e.*, s. 99.

⁸⁷ Bu konuda geniş bilgi için Bkz. Hurayz, *a.g.e.*, s. 99.

Arapça, zamanla Afrikada öğrenilen en iyi ticaret, yönetim ve edebiyat dili olmuş ve ayrıca Arap ve Afrikalı insanlar arasında yapılan günlük ticari işbirliği Arapça kelimeler ile yapılır hale gelmiştir.⁸⁸ İlerleyen yıllarda ise Sevâhilî halkı, Afrikalılar ile Arap ve Hintli tüccarlar arasında aracı rol oynamıştır.⁸⁹

Doğu Afrikada şairler çeşitli konularda Arapça şiirler yazdıkları gibi Arapça yazılan bu şiirler, Sevâhilî diline de tercüme edilmiştir. Sevâhilî dilinde yazılmış olan şiirler ise kalıp ve içerik bakımından Arapçadır. Yani Sevâhilî şiiri, Arap şiir kalıplarını kullanmaktadır. Özellikle de dînî şiirde Arapçanın kullanımı çok fazladır.⁹⁰

Sevâhilî dilinde yazılmış şiirlerde Arap şiir kalıplarını kullanan Sevâhilî halkı, eğitim ve öğretim yanında Hristiyanlığın yayılmasında da Arapçayı kullanmıştır. Zencebâr gençlerinden % 60' Sevâhilî'yi Arap harfleri ile yazmayı tercih etmişlerdir.⁹¹ Arapça yazılı Sevâhilî edebiyatına dair en eski örnekler, XIII. Yüzyılda yaşadığı sanılan Liongo Fumo'ya atfedilen lirik şiirler olup, bunlar C. G. Büttner tarafından derlenerek yayımlanmıştır.⁹² İngiliz sömürgeciliği döneminde bölgeye gelen Ahmediyye mensupları, 1953'te "Kurani Tukufu" adıyla Sevâhilî dilinde ilk Kur'ân mealini yayımlamışlardır.⁹³ Wilson tarafından 1939 yılında "Arap ve Roma harfleri ile Swahili dili" başlığı ile yazılan raporda, Zencebârlı gençlerden % 60'ı ve Bambalı gençlerden %35'inin Sevâhilî dilini Arap harfleri ile yazdıklarını belirtmiştir.⁹⁴

Zencebâr ve Cezîratü'l-Hadra' da yapılan bir araştırma ise her yüz kişide kaç kişinin hangi harfi kullandığını göstermeye çalışmıştır. Buna göre;
el-Cezîratü'l-Hadra' da her yüz kişide;
32 kişi Arap harfleri ile,
2 kişi Roma harfleri ile,
2 kişi (Arapça- Roman) iki tür ile de yazmaktadırlar.
34 kişi ise ümmidir.
Zencebâr'da her yüz kişide ise;
55 kişi Arap harfleri ile,

⁸⁸ Hurayz, *a.g.e.*, 87, 88.

⁸⁹ Sâlih Mahrûs Muhammed, "el-Lügatü's-sevâhiliyye", *www.alhayat.com*; Meritt-Abdulaziz, *a.g.m.*, s. 16; Kevin Donnelly, *a.g.e.*, s. 13; "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir", *www.al-hayat.com*. 16.08.2016.

⁹⁰ Hurayz, *a.g.e.*, s. 112.

⁹¹ *www.alhayat.com.com*.

⁹² Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580.

⁹³ Uğur, *a.g.mad.*, XXXVI, 580.

⁹⁴ "el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir", *www.al-hayat.com*, Erişim Tarihi: 16.08.2016.

1 kişi ise Roma harfleri ile yazmaktadır.

7 kişi de hem Arap harflerine ve hem de Roma harflerine aşınadır.

37 kişi ise ümmidir.⁹⁵ Sevâhilî dilindeki Arap harflerinin kullanımı ile oranlama sonuçları böyle iken, Arapça kelimelerin oranı konusundaki görüşler ise farklıdır. Bazı Sevâhilîlere göre; Sevâhilî sözlüğünün % 72, 17 'lik oranı Bantu diline ve % 22,09 'lik oran ise Arapça kelimelere dayanmaktadır.⁹⁶ İngilizce, Farsça, Portekizce, Hintçe gibi dillerin oranı ise % 6 'yı geçmemektedir.⁹⁷

4- Sevâhilî Dilinden Arapça Kelimelerin Çıkarılmasına Yönelik Çalışmalar

Sevâhilî dilindeki Arap harfi ve kelimelerinin varlığına karşı savaş açılmış ve buna yönelik mücadele etme kampanyası pek çok alanda çeşitli vesile ile yapılmıştır.⁹⁸ Bu savaşa Sevâhilî dilinin İslâm dini ile irtibatlı bir dile dayanmış olmasını neden gösteren⁹⁹ bazı misyoner ve hıristiyanlar da katılmıştır.¹⁰⁰ 1896 yılında Afrika'ya gelen Alman misyoner Karl Roehli, Zencebâr lehçesine tercüme edilmiş İncil'deki Arapça kelimelerden rahatsız olmuş ve bu onu Afrika'da kaldığı sürece tedirginliğe sürüklemiştir.¹⁰¹

Alman yönetimi, 1907'de Doğu Afrika'da Arapça yazının resmi daire ve hükümet vesikalarında kullanılmamasını emretmiştir.¹⁰² İngiltere yönetimi de 1907 yılında Zencebâr'da eğitim için bir kurum inşa etmiş ve daha sonra eğitim-öğretim dilinin Arap harfi mi yoksa Roman harfi mi olması hususunda uzun bir tartışma yapmış ve sonunda da yazıda Roman harfi ile Sevâhilî dilinin kullanılmasına karar vermiştir. Ancak Roman harfini zorunlu kılma çalışmaları

⁹⁵ *Ceridetü'l-felak*, sayı: 3, Receb 1358, 19 Ağustos 1939.

⁹⁶ C.W.Twmu, "Swahili Vocabulary Expansion", *A Preliminary Observation*, Vol. 42, March 1972, p. 9, s. 15.

⁹⁷ İngilizce dili, Sevâhilî'yi zengin kılmada benzer oranda katkı sağlayan bir dildir. Bunun sebebi ise Tanzanyada oynadığı sömürge ve tarihi role bağlanmaktadır. İngilizce kelimelerin çoğunluğu, eğitim, ilim, teknoloji, idare, ekonomi, ticaret, techizât ve ithal mallarda görülebilir. Mütevazî katkı sağlayan diğer diller içerisinde Arapça vasıtasıyla Sevâhilî'ye sızan Türkçe kelimelerdir. Bu kelimeler (باروتي) vs. gibi askeri alanda yer almaktadır. Bu dillerin dışında Farsça da gıda maddeleri, alet ve edevât vs. alanındaki kelimelerle katkı sağlamıştır. Portekiz ile devam eden temaslar, pek çok Portekizce kelimelerin Sevâhilî diline girmesine neden olmuştur. Özellikle bu kelimelerden araç gereç ve oyuncaklara ilişkin kelimelerde girmiştir. Sevâhilî dili Hintlilerden beslenme, sosyal ve ekonomik hizmetlere ilişkin kelimeler almıştır. (Bkz. Bâtîbü, *a.g.m.*, s. 48, 49.)

⁹⁸ Hurayz, *a.g.e.*, s. 92;" el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdi ve'l-hâdir", *www.al-hayat.com*. Eişim Tarihi: 16.08.2016.

⁹⁹ Hurayz, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁰⁰ Hurayz, *a.g.e.*, s. 92; Nurse-Spear, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁰¹ Hurayz, *a.g.e.*, a. 92.

¹⁰² Justus Strandes, *The Portugese in East Afrika*, East African Literature Burea 1961, s. 72.

Sevâhilî'nin bazı bölgelerinde sert bir muhalefet ile karşılaşmıştır.¹⁰³ Ayrıca İngiltere, Zencebâr'da yerleşik halkın Arapça ve Arap harfine karşı millî tutkularını bilmelerine rağmen¹⁰⁴ müslümanı dininden uzaklaştırmak için Sevâhilî dilinin Arap harfleri yerine Latin harfleri ile yazılmasını hedeflemiştir.¹⁰⁵

1926 yılında Alman misyoner Karl Roehl, ikinci kez Doğu Afrika'ya geldiğinde, Sevâhilî dilini dinî alanda geçen Arapça kelimelerden kurtarmak için bu kelimeleri Bantu dilinin kelimeleri ile değiştirerek, İncili yeniden Zencebâr lehçesine tercüme etmeye çalışmıştır.¹⁰⁶

Zencebâr Başkanı Krûmî de Arap harfi ile mücadele kampanyasına katılarak Arapça Kur'ânı Kerîm ve dinî ilimlerin Zencebârdaki hükümet okullarında öğretilmesinin yasaklanması kararını vermiştir. Ayrıca Arapça kitap ve Kur'ân cüzlerinin haczedilmesini ve kullanılmaları kolay olmayacak yerlerde depolanmasını emretmiştir.¹⁰⁷

Buna benzer Arapça kelimelere karşı bazı çalışmalar yapılmış ise de, Arapça kelimeler, Sevâhilî diline girmeyi başarmış ve Sevâhilî toplumunda yerleşmiştir.¹⁰⁸

SONUÇ

Bantu dil ailesine mensup olan Sevâhilî dili, büyüme ve gelişmesine Arapça başta olmak üzere katkı sağlayan pek çok yabancı dil olmasına rağmen, bu diller içerisinde Arapçanın büyük rol oynadığı ve özellikle de Sevâhilî dilini kullananlar tarafından genel kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Nitekim Arapçanın bu dile katkısı, Sevâhilî dilinin kullandığı Arapça kelimelerin sonundaki eklerden anlaşılmaktadır. Özellikle dinî, kültürel, sosyal ve ticari alanlarda Arapça asıllı kelimeler çok olduğu gibi, eğitim, ilim ve teknoloji alanlarında da durum benzer şekilde gözükmektedir. Yani Arapça kelimelerin Sevâhilî diline hakim olduğunu ve onun içinde kaynaştığını görmekteyiz.

Sevâhilî dilinin gelişmesinde Arap göçmen ve tüccarların ve özellikle de İslâm dininin önemli katkı sağladığını da belirtmek gerekir.

Her ne kadar Hıristiyan misyonerler, Sevâhilî dilindeki Arapça kelimelerin varlığına karşı mücadele etmiş olsalar da Sevâhilî dilini konuşan

¹⁰³ “el-lügatü's-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrika beynel-mâdi ve'l-hâdir” www.al-hayat.com. 16.08.2016; Hurayz, a.g.e., s. 92.

¹⁰⁴ Hurayz, a.g.e., s. 94.

¹⁰⁵ www.alhayat.com.com.

¹⁰⁶ Hurayz, a.g.e., 92; Meritt-Abdulaziz, a.g.m., s. 17.

¹⁰⁷ Ali Ömer Mezî, *Evdâu'l-lügati'l-Arabiyye fî Zencebâr*, y.y., 1983, s. 46.

¹⁰⁸ Hurayz, a.g.e., 92.

kimselerin Arapçayı, İslâmî ve kültürünü kadirşinas olarak bilmelerinden dolayı engel olmayı gerçekleştirememişlerdir.

KAYNAKLAR

- "A Brief History of the Swahili Language", www.glcom.com, Erişim Tarihi: 22.08.2016.
- Abdulaziz Y. Lodhi, "The Language Situation in Africa Today", *Nordic Journal of African studies* 2(1), 1993, s. 79-86.
- Ali Ömer Mezî, *Evdâu 'l-lüğati 'l-Arabiyye fi Zencebâr*, y.y., 1983.
- Allen, J. de V. (1993). *Swahili Origins*, James Currey Ltd, London t.y.
- "Bedü ta'lîmi'l-Sevâhili bi'l-cemiyeti'l-İfrîgiyye", www.ahram.org.eg.
- Bernd Hein, "Africain Lingua Francas Munchen", www.britannica.com.
- Bulut, Ahmet, *Arap Dili Araştırmaları I*, Alfa Basım Yayım, Bursa 2000.
- C.W.Twmu, "Swahili Vocabulary Expansion: A Preliminary Observation", Vol. 42, March 1972, p. 9.
- Cemâl Zekeriyâ, *el-alâkâtü 'l-Arabiyyetü 'l-Afrikiyyâ*, Kahire 1977.
- Derek Nurse-Thomas Spear, *The Swahili*, University of Pennsylvania Press Pennsylvania 1985.
- Edgar C. Polome, *Swahili Language Handbook*, Washingto 1967.
- Evâdî Hâfiz, "el-Lüğatü's-sevâhiliyye ve Alâkatühâ bi'l-Arabiyye", www.ahram.org.eg, Erişim Tarihi: 10.06.2016.
- İbn Manzûr, *Lisânu 'l-Arap*, Dâru'l-Meârif, y.y., t.y.
- Justus Strandes, *The Portugese in East Afrika*, East African Literature Burea, y.y., 1961.
- Katrîna Ranne, "Heavenly Drops The Image of water in Traditional Islamic Swahili Poetry" *Swahili Forum* 17 (2010), s. 58-81.
- Kazan, Ramazan, "El-Kalkaşandî'nin Subhu'l-A'sâ Adlı Eseri ve Edebî Özellikleri", *Nüşha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2003, cilt: III, sayı: 8, s. 107-128.
- Kevin Donnelly, *Writing and transliterating Swahili in Arabic Script With Andika*, y.y., 2015.
- "Kıswahili", swahililanguage.stanford.edu, Erişim Tarihi: 22.08.2016.
- "el-Lüğatü's-Sevâhiliyye fi Şargı Afrika beynel-mâdî ve'l-hâdir", www.al-hayat.com, Erişim Tarihi: 16.08.2016.
- M. Bâtîbû," İshâmu'l-lüğatil-Arabiyye ve Tadvîruhâ", *Mecelletün Devriye*, Rajab April 1984, Sene: 2, Sayı: 2, Nisan 1984, s. 39-49.
- Marilyn Meritt-Mohamed H. Abdulaziz, "Swahili as a National Language in East Africa", *To the Educational Resources Information Center (ERIC)*, U.S.S., s. 1-33.
- Muhammed Hasan Abdulazîz, "Fî ta'lîmi'l-lüğati'l-Arabiyye ligayri'n-nâtükîn bihâ", *es-Sicullu 'l-ilmî li gayri'n-nâtükîn bihâ*, cüz: 3, Riyad 1980, s. 139-158.

Özköse, Kadir, “Başlangıçtan Günümüze Kadar Afrika’da İslâm ve Tasavvuf”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2001, cilt: III, sayı, s. 157-184.

“Batı Afrika’da Tasavvuf Akımlarının Etkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III (2003), Sayı: 2, s. 153-168.

Sâlih Mahrûs Muhammed, “el-Lüğatü’s-sevâhiliyye”, *www.alhayat.com*, Erişim Tarihi:06.07.2016.

See WHITELEY, W., *Swahili. The Rise of a National Language*, London 1969.

Sevâhilî, Hausa, “Arap dilleri”, *www.southword.net*, Erişim Tarihi: 14.08.2016.

“Swahili”, *Ceridetü’l-felak*, sayı: 3, Receb 1358, 19 Ağustos 1939.

Seyyid Ahmed Hurayz, *el-Müessirâtü’l-Arabiyye fi’s-sekâfeti’i-Sevâhiliyye fi Şarkı Afrikâ*, Dâru’l-Cil, Beyrût 1988.

Swahili”, *www.omniglot.com*, Erişim Tarihi: 22.08.2016.

Şevki Dayf, *Târihu’l-edebi’l Arabî*, Kahire t.y.

Uğur, Hatice, “Sevâhilî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, 579-581.

Vatan gazetesi (Ummân), Erişim Tarihi: 18.01.2017.

W.E.Welmers, *African Language Structures*, University of California Press, y.y., 1973.

www.pdx.edu. Erişim Tarihi: 10.07.2016.

http:arabic.alsahid.net, Erişim Tarihi: 07.08.2016.

www.alhayat.com, Erişim Tarihi: 15.8.2016.